

penetrasse certum videtur, et trans montes, quos Graupii nomine male adhibito *the Grampian hills* hodie dicunt (cf. Grant *Archaeol. Scot.* 2, 1831 p. 31 ss.), oppida quidem aliquot enumerantur a Ptolemaeo, ti-

tuli vero nulli atque ne aedificiorum quidem reliquiae ullae innotuerunt, tumulorum et viarum vestigia certo Romana vix ulla, instrumenti domestici fragmenta pauca vel nulla.

1146 *Found in the Roman camp at Airdoch* SIBB. S. I. GORD. *Now at Drummond Castle* HORSL. Inventus fuit lapis hic in castris Romanis prope villam de Airdoch et pontem de Kneach; Dom. Stirling de Airdoch eum donavit comiti de Perth, cuius nepos eundem dono dedit academiae Glasguensi anno dom. 1744, atque unicus est lapis inscriptionem habens Romanam inventus ad septentrionem fluminis Forthae MON. Similiter STUART. Altus est ped. 2, latus ped. 1 dig. 10¹/₂; litteris non bonis.

DIS MANIBVS
AMMONIVS DA
MIONIS R COH
I HISPANORVM
5 STIPENDIORVM
XXVII HEREDES
F · C

Contuli. Sibbald *hist. inq.* p. 49 in tabula aeri incisa; Gibsons *Camden* p. 1101 (inde Orell. 3387); Horsley p. 205 *Scotl.* 31 (inde Goughs *Camden* 4 p. 121; Hodgson 2, 3 p. 257. 269; Newton p. 115, 92a); *Monum. Scot.* 15; Gordon *it. sept.* tab. 15 fig. 1, non in textu (inde Maffei *M. V.* 447, 1); *Pennant tour in Scotland* 2 p. 103; Stuart p. 195 tab. 5 fig. 5.

Quae in Gibsonis *Camdeno* p. 959 dicitur reperta esse inscriptio *on or near the wall* ita prave excepta COHORTIS HISPANORVM TIBICEN HIC IACET, eam ab Ammonii Damionis hac non diversam esse coniecit Horsleius, fortasse recte; potuit enim indoctus aliquis suspicari propter Damonis nomen tibicinis officium indicatum esse. Verba tituli sine dubio corrupte referuntur; sed potest etiam alibi ad vallum Pii repertus esse titulus tibicinis cuius eiusdem primae Hispanorum cohortis. Ceterum etiam Gibsonis exemplum tituli eius, qui superest, corruptum est ita DIS MANIBVS | ANTONIVS DA | MONIVS | COHORTIS I | LEGIONIS | XVII HISPANORVM | HEREDES | F · C. Reliqui testes fere consentiunt.

Cohors I Hispanorum videtur esse Uxellodunensis (supra cap. XXXIII).

VIAE PVBLICAE.

Viarum populi Romani publicarum, item municipalium fortasse aut privatarum, vestigia paene in omnibus insulae partibus supersunt multa ac perspicua. Usque ad Saxonum regna extabant multoque diutius etiam conservatae sunt quattuor per totam insulam viae principales dictae *Watling-street* (quo de nomine variae sunt doctorum virorum opiniones; cf. F. A. Leo in *Herrigii Archiv für das Studium der neueren Sprachen* 30, 1861 p. 315 ss.), *Erminestreet* (sive *Herminstreet*), *Fosse*, *Icknieldestreet* (s. *Rycknieldestreet*, nisi haec diversa est; cf. Ios. Beldan *archaeol. journ.* 25, 1868 p. 21 ss.), quas leges Saxonum *quatuor cheminios* vocant pacemque eas habere regis sanciant (cf. Rog. Gale *essay towards the recovery of the courses of the four great Roman ways* in *Lelandi itin.* vol. 6 [1769] p. 116 ss.; Horsley p. 382 ss.; E. Guest *archaeol. journ.* 14, 1857 p. 99 ss.); accedunt aliae variis regionibus, veluti *Sarn Helen* (i. e., ut aiunt, via legionis) dicta in Cambria, *the Maidenway* in Cumbria, cuius supra saepius mentio facta est, *Wreckendike*, *the Devils Causeway*, *Stane Street*, aliae. Quae viarum vestigia quanquam a multis observata sunt atque ex parte etiam accuratius descripta, tamen unius tantum viae tractus longior ita exploratus est, ut mansionum singularum situs citra omnem dubitationem possint definiri, scilicet viae *Watling-street* pars Eburacensis, *Dunelmensis*, *Northumbria*, quam iussu ducis *Northumbriae* investigavit et descripsit Henricus Maclauchlan, quem supra saepius laudavi (cf. verbi causa p. 91). Idem etiam eius viae, quae stationes valli Britannici inter se coniungebat, tramitem quoad fieri potuit investigavit; similiterque Guilelmus Roy viam valli Scotici persecutus est. Si addideris vias comitatus Eburacensis a *Newtone* diligenter depictas (v. supra p. 62), item aliorum comitatuum nonnullorum quas memoravimus suo loco tabulas, quaestionis de viis populi Romani in Britannia fundamentum, ut ita dicam, topographicum omne tenes. Omnium vero viarum, quotquot fuerunt, tabula accurata adhuc desideratur; quae enim editae sunt a societate litteraria *for the diffusion of useful knowledge* tabulae duae Britanniae antiquae cum itineribus Antoninianis reliquisque viarum vestigiis (Lond. 1834), item qui in tabula Britanniae Romanae monumentis historiae Britannicae ab Henrico Petrie addita exhibentur viarum tractus (vol. I 1848 in tab.), ii nec pleni sunt neque ita facti, ut cum veterum de mansionibus testimoniis vestigia viarum quotquot extant servata coniungant. Itinera autem notum est primum in itineralio Antoniniano descripta esse, sed nec plene neque satis dilucide, deinde auctiora sed maxime con-

fusa apud *Ravennatem*; in tabula vero *Peutingerana* particulam eam Britanniae, quae superest, paucarum tantum viarum tramites exhibere. De veterum testimoniis illis antiquarii Britanni non pauci in universum quae siverunt: de itineralio Antoniniano Robertus TALBOT († 1558), Guilelmus BURTON (supra p. 7, 5), Thomas Gale (p. 8, 8), Thomas Reynolds (p. 9, 22), de *Ravennate* Horsleius (p. 489 ss.), qui de itineralio Antoniniano item dixit copiose (p. 379 ss.), de *Peutingerana* I. Ward (apud Horsleium p. 505 ss.). De singulis autem itineribus post Ricardum GOUGH, qui quae tum nota erant composuit omnia solita diligentia, editae sunt commentationes et commentatiunculae non paucae magna ex parte per singulorum locorum historias et ephemerides sparsae; quibus suo quisque tempore usi sunt editores itinerarii Antoniniani recentiores potissimum, veluti Lapie Francogallus (a. 1845) et Partheyus Pinderusque nostrates (a. 1848), et geographi veluti Mannertus (II 2, 1822 p. 110 s.). Miliarii vero viarum illarum omnium prodierunt pauci tantum hi, quos capitibus quae sequuntur composui; qui cum adeo rari sint, ut ex parte vix certis viis tribui possint, universa de viis Britannicis quaestio iis relinquenda est, qui duce itineralio Antoniniano et testimoniis undique congestis aliquando eam resumere volent.

Confusa est quaestio illa atque impedita infelicissima fraude Caroli Iulii Bertrami Londiniensis, qui itinerarium Ricardi monachi Corinienensis (i. e. ex *Cirencester*, ut voluerunt, cf. supra p. 29), cuius *speculum historiale de gestis regum Angliae*, scriptum saeculo XIV exeunte, notum est (nuperrime edidit E. B. Mayor Cantabrigiensis, Lond. 1863 8.), confinxit. Finxisse videtur Bertramus, cuius liber inscriptus *Britannicarum gentium historiae antiquae scriptores tres*, *Ricardus Corinensis*, *Gildus Badonicus*, *Nennius Banchoensis* Havniae a. 1758 impressus est (8.), ut sibi ipsi gloriolam pararet atque ut Stukeleio, antiquario tum celeberrimo (cf. supra p. 8, 13), imponeret. Is enim iam ante editum Bertrami librum secundum epistulas eius de invento, ut putabat, pretiosissimo a. 1756 disseruit in societate antiquariorum Londiniensi; deinde a. 1776 itinerarium ipsum iterum edidit una cum commentatione illa in itinerarii sui curiosi vol. 2 p. 79 ss. Repetiverunt deinde vel in Anglicum sermonem verterunt eadem credulitate H. Hatcher (*the description of Britain, translated from Richard of Cirencester, with the original treatise de situ Britanniae* cet. Lond. 1809 8.), G. Dyer (*vulgar errors, ancient and mo-*